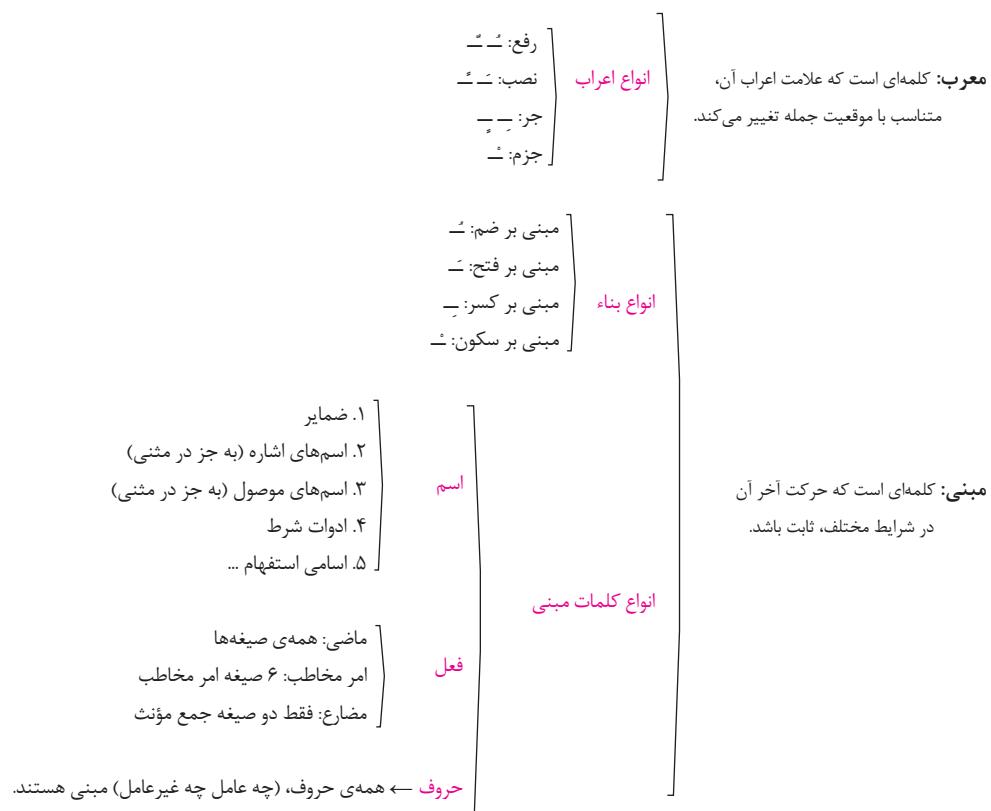

١. مَعْرِفَةُ مَبْنَىِ:

کلمه از نظر این که حرکت حرف آخر آن بر حسب موقعیت آن در جمله تغییر می‌کند یا نه، به معرب (حرکت پذیر) و مبنی (دارای حرکت ثابت) تقسیم می‌گردد.

نماودار ۱۱: مغرب و مبني و انواع كلمات مبني

۲. انواع اعراب:

در این درس باید می‌گیریم که مثلاً علامت یک کلمه منصوب فقط (ـ یا ـ) نمی‌باشد، بلکه (الف، یـ...) نیز جزو علامت‌های نسب می‌باشند، یا علامت یک کلمه‌ی مرفوع فقط (ـ، ـ) نمی‌باشد بلکه (واو، الف، ...) نیز جزو علامت‌های رفع هستند و اسم هر کدام از این علامت‌ها چیست. به نمودار انواع اعراب و سوال‌های بعد از نمودار توجه کنید:

نمودار ۱۲: انواع اعراب (ظاهری - تقدیری - محلی)

۱. البته جمع مذكر سالم یا مثنی در صورتی که مضافقیه داشته باشد، «تون» آن‌ها حذف می‌گردد. مانند: معلمون + المدرسة ← معلمون المدرسة
بنابراین می‌گوییم رفع جمع مذكر با «واو» است و نصب یا جر آن با «ی» است و همچنین در اسم‌های مثنی.

۲ و ۳ باید توجه داشت که جمع‌های مؤثر سالم فقط در حالت نصب اعراب فرعی (نیایی) دارند و در حالت‌های دیگر کاملاً معمولی هستند، یعنی رفع آن‌ها با ـ یـ و جر آن‌ها با ـ یـ «می‌باشد و همچنین غیرمنصرفها فقط در حالت جر «آن هم تحت شرطی» اعراب فرعی دارند.

۱ اعراب ۱۴ صیغه‌های فعل مضارع:

بر حسب صیغه‌های آن، اعراب آن دارای یکی از حالت‌های زیر است:

✓ صیغه‌های عرب

- صیغه‌های بدون نون مانند (یعرف...) ← ظاهری اصلی

- صیغه‌هایی که نون دارند (بهجٰز و ۱۲) ← ظاهری فرعی

✓ صیغه‌های مبني (یعنی ۶ و ۱۲) ← اعراب محلی

۲ فعل مضارعی که به حرف عله ختم شده است، مانند (یدُعُو، يَسْقِي، يَهْدِي ...) در حالت‌های رفع، نصب و جزم چه نوع اعراب‌هایی دارد؟

- در حالت رفع (مانند یَدُعُو...): بدون حرکت ← تقدیراً مرفوع

- در حالت نصب (مانند لَنْ يَدْعُو...): کاملاً طبیعی و با ← ظاهری اصلی

- در حالت جزم (مانند لَمْ يَدْعَ...): با حذف حرف عله ← ظاهری فرعی

البته باید توجه داشت:

فعل‌هایی مانند (یَرَضَى، يَئْكَى، يَئْهَى ...) که به (الف) ختم شده‌اند علاوه بر رفع در حالت نصب نیز دارای اعراب تقدیری‌اند (یعنی بدون حرکت می‌آیند).

۳ فی أي الأُجُوهِ ما جاء إعراب الفعل المضارع فرعياً؟

۱) أَنْتُمْ لَمْ تَتَكَاسِلُوا فِي أَعْمَالِكُمْ وَ سُوفَ تَنْجُحُونَ

۲) أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالبَرِّ وَ تَنْسُونَ أَنفُسَكُمْ

۳) يَا صَدِيقِي لَا تَرِمِ الْأَوْرَاقَ فِي الصَّفَ

پاسخ: گزینه‌ی ۴

در گزینه‌ی (۴) فعل‌های (پخاطب) و (پرشد) دارای اعراب ظاهری اصلی هستند نه فرعی. در گزینه‌های (۱) و (۲) فعل‌های (تتكاسلوا، تنجحون)، (تأمرون، تنسون) دارای اعراب ظاهری فرعی باشند یا بودن یا نبودن نون و در گزینه‌ی (۳) فعل نهی (لا ترم) مجزوم با حذف حرف عله و در نتیجه اعرابش فرعی است.

۴) نون در آخر اسم‌های مثنی مانند (علماني، معلمين...) یا جمع‌های مذکر سالم مانند (علمون، معلمین...) چه نقشی دارد؟ و چه هنگام باید حذف گردد؟ هیچ نقشی ندارد و اگر بعد از این کلمات مضاف‌الیه بیاید این نون باید حذف گردد:

... معلمون + القرية ← ... معلوم القرية

... والدين + ك ← ... والديك

۵ نون در فعل‌های مضارع چه حالت‌هایی دارد؟ و چه هنگام باید حذف گردد؟

نون انتهایی صیغه‌های مضارع، بهجز صیغه‌های (۶ و ۱۲) که ضمیر مرفوعی است و هیچ‌گاه حذف نمی‌گردد در بقیه‌ی صیغه‌ها نشانه و علامت اعراب می‌باشد و بودنش نشانه‌ی رفع و بودنش در صورت محفوظ بودن آن نشانه‌ی جزم یا نصب می‌باشد.

يعرفان، يعرفون ← مرفوع با ثبوت نون

لم يعرفا، لن يعرفوا ← مرفوع یا منصوب با حذف نون

۶ آیا اعراب جمع‌های مؤنث سالم مانند (مؤمنات، تلميذات...) همیشه و در همه‌ی موقعیت‌ها فرعی است؟ غیرمنصرف‌ها چطور؟

جمع‌های مؤنث سالم که فقط در حالت نصب یعنی مثلاً (مفهوم‌به، حال، خبر کان...) باشند دارای اعراب غیراصلی (کسره به جای فتحه) هستند و غیرمنصرف‌ها مانند (ایران، مزارع، أفضل...) فقط در حالت جر آن هم به شرطی که (ال) یا (مضاف‌الیه) نداشته باشند، دارای اعراب فرعی هستند.

۷ مَيْز جمع مؤنث سالم إعرابه ليس فرعياً؟

۱) بلاشك إِنَّ الْحَسَنَاتِ يَذَهَّبُنَّ السَّيِّئَاتِ.

۲) في هذه الجلسات تُطرح موضوعات و مباحث مختلفة

۳) سُمِعَتْ حَكَائِيَاتٌ عَجِيْبَةٌ عَنْ هَذِهِ الظَّاهِرَةِ.

پاسخ: گزینه‌ی ۲

در گزینه‌ی (۲) کلمه‌ی الجلسات (اعطف بیان) و مجرور است. کلمه‌ی «موضوعات» مرفوع است و هر دو اعراب اصلی دارند اما در گزینه‌های دیگر کلمات (الحسنات، السيئات، حکایات، الحیوانات) منصوب‌اند و اعراب فرعی دارند.

دقیقت کنید که در گزینه‌ی (۴) کلمه‌ی (وقات) جمع مكسر (وقت) است و جمع مؤنث سالم نمی‌باشد و از سؤال مورد بحث ما به دور است.

۶ کلمات (أب) و (أخ) که از اسماء خمسه هستند، علاوه بر اعراب ظاهري فرعى به حروف چه نوع (اعرب) هايی ممکن است داشته باشند؟

به مثالها توجه کنيد:

۱. جاء أبوك ← مرفوع با واو ← ظاهري فرعى
۲. جاء أب ← مرفوع با ـ ← ظاهري اصلی
۳. جاء أبي ← بدون حرکت ← تقديرى

يعنى اين کلمات اگر با (ي) متکلم بيايند داراي اعراب تقديرى و در صورتى که (ال) يا مضاف اليه نداشته باشند، يعني (مانند حالت دوم) داراي اعراب ظاهري اصلی با حرکات (ـ، ـ، ـ) خواهد بود.

۷ آيا هر اسمى که به (ي) ختم شده باشد داراي اعراب تقديرى است؟

خير، (ي) تشديد دار همچنين (ـي) ماقبل سكون هرگز اعراب تقديرى نمي سازند. دقت کنيد (ي) تشديد دو حالت دارد:

۱. در کلماتي مانند انساني، ايراني، قوي ... ← اعراب ظاهري اصلی
۲. در کلماتي مانند معلمي (معلمين + ي)، والدي (والدين + ي) ... ← اعراب ظاهري فرعى با حروف يعني مانند اسمهای جمع مذکر سالم يا مثنیها. خلاصه اين که، (ي) تشديد دار و (ي) که قبل از آنها (الف) مثنی يا واو جمع مذکر سالم باشد اعراب تقديرى به وجود نمي آورد.

في أي الأجيوبة جاء الإعراب التقديرى؟

- (۱) سلمت على صديقي و رحبت بهما
- (۲) سافر والدي إلى مدينة اصفهان
- (۳) رأيت والدي تكلمت معهما
- (۴) رأيت والدي مسرورين

پاسخ: گزينه ۲

در گزينه ۲) والدي (والد + ي) داراي اعراب تقديرى است.

بررسی سایر گزینهها:

- گزينه ۱): صديقي (صديقين + ي) ← اعراب فرعى و مجرور با (ي)
 گزينه ۲): والدي (والدان + ي) ← اعراب فرعى و مرفوع با (الف)
 گزينه ۳): والدي (والدين + ي) ← اعراب فرعى و منصوب با (ي)

۸ کدام کلمات بدون حرکت مي آيند يعني داراي اعراب تقديرى هستند؟ کدام يك از آنها استثناء پذير است؟

کلماتي مانند (قاضي ، عالي ، ماضي) چه هنگام به صورت قاضٍ ، عاليٌ ، ماضٍ ... و مي آيند (يعني «ي» آنها حذف مي شود و با تنوين کسره مي آيند)؟ همان طور که در نموذار اول اين درس مشخص است، کلمات مقصور، منقوص و اسمى که (ي) متکلم به آن متصل شده باشد و همچنين فعل مضارع ناقص^۱ داراي اعراب تقديرى اند يعني حرف آخر آنها بدون حرکت مي آيد.

(استثناء):

اسمهای منقوص، اگر منصوب واقع شوند اعراب ظاهري اصلی دارند، يعني می توانند فتحه بگيرند.

اما (ي) آخر اسمهای منقوص چه هنگام با ـ جا بگزین می شود:

اسمهای منقوص اگر معرفه نباشند و منصوب هم نباشند باید (ي) آخر آنها حذف گردد و با تنوين ـ بگيرند. مانند:

- ✓ جاء وال ← (وال) فاعل و تقديرًا مرفوع
- ✓ سلمت على وال عادل ← (وال) مجرور تقديرًا به حرف جر
يعني اين قبيل کلمات اگر (ال) بگيرند يا منصوب باشند باید (ي) آخر آنها حذف گردد.

آزمون معرب و مبني و انواع اعراب

زمان: ٨ دقیقه

٥١. عَيْنِ الْعِبَارَةِ الَّتِي مَاجَأَ فِيهَا الْأَعْرَابُ الْفَرْعَعِيَّةِ:

- ٢) فَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلَيْهِ.
- ٤) لِمَاذَا لَاتَفْعَلُنَّ الْخَيْرَ؟

٥٢. فِي أَيِ الْأَجْوَابِ جَاءَ الْأَعْرَابُ التَّقْدِيرِيُّ؟

- ٢) سَافِرَ وَالْدَّاِيِّ
- ٤) نَصَحَّ وَلَدِيِّ

١) هَذَا التَّلْمِيذُ قَوِيٌّ.

٣) أَحَبَّ وَالَّدِيَّ كَثِيرًا

٥٣. مَيْزِ الْعِبَارَةِ الَّتِي لَا تَشْتَمِلُ عَلَى عَلَامَةِ الْأَعْرَابِ الْفَرْعَعِيَّةِ:

- ١) إِنَّ اللَّهَ لَا يَتَبَيَّنُ مَا يَقُولُ حَتَّى يَغْبَرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ.
- ٢) إِقْرَأُ الْعِبَارَاتِ التَّالِيَّةَ ثُمَّ تَرْجُمُهَا إِلَى الْفَارَسِيَّةِ.
- ٣) اسْلَالُ الْعَالَمِ سَرَّ غَامِضٍ وَالْأَيْمَةُ تَخْبِيرُ الْعَالَمِينَ عَنْ هَذِهِ الْحَقِيقَةِ.
- ٤) لَا تَحْسُبُ الْمَجْدَ تَمَراً أَنْ أَكْلَهُ لَنْ تَبْلُغَ الْمَجْدَ حَتَّى تَلْعَقَ الصَّبَرِ.

(سراسرى - ٩٠)

٥٤. مَا هُوَ نُوْعُ الْبَنَاءِ فِي الْأَفْعَالِ التَّالِيَّةِ بِالْتَّرْتِيبِ: (حَافَظُوكُمْ - يُنْصَرُونَ)؟

- ١) حَذْفُ التَّوْنِ - الْفَتْحِ
- ٣) الْضَّمِّ - السُّكُونِ
- ٤) الْضَّمِّ - السُّكُونِ

٢) الْضَّمِّ - الْفَتْحِ

٣) الْضَّمِّ - السُّكُونِ

٥٥. عَيْنِ الْمَعْتَلِ مَنْصُوبًا بِفَتْحَةِ ظَاهِرَةِ:

- ١) إِنَّ الْمَنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ.
- ٢) لَا شَكَّ، إِنَّ اللَّهَ لَنْ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ وَلَا يَرْحَمُهُمْ.
- ٣) الْبَرُّ أَنْ تَعْمَلَ فِي السُّرِّ عَمَلًا عَلَانِيَّةً وَلَا تَنْظِلَمَ أَهْدَأً.
- ٤) أَحَسَّ النَّاسُ أَنْ يُتَرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمِنًا وَهُمْ لَا يُفَقَّنُونَ.

٥٦. فِي أَيِ الْأَجْوَابِ التَّالِيَّةِ جَاءَ الْفَعْلُ مَبْنِيًّا عَلَى السُّكُونِ؟

- ٢) لَمْ يَقْبِلِ الشَّابُ التَّحْلِلَ
- ٤) فَأَمَا مِنْ ثَقَلَتْ مَوَارِينِهِ

١) لَا تَحْزُنِ، إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

٣) خَلَقَنَا الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا

٥٧. مَا هُوَ نُوْعُ الْأَعْرَابِ مَا تَحْتَهُ خَطِّ فِي: [يَا عَقِيلَ، لَا شَيْءَ فِي الْمَنْزِلِ]؟

- ٢) ظَاهِرِيٌّ (أَصْلِيٌّ) - تَقْدِيرِيٌّ
- ٤) مَحْلِيٌّ - تَقْدِيرِيٌّ

١) ظَاهِرِيٌّ (أَصْلِيٌّ) - تَقْدِيرِيٌّ

٣) مَحْلِيٌّ - مَحْلِيٌّ

٥٨. مَيْزِ الْفَاعِلِ الْمَعْرِبِ بِالْأَعْرَابِ الظَّاهِرِيِّ:

- ٢) لَعْبُ اُولَئِكَ الْأَطْفَالُ فِي الرِّقَاقِ
- ٤) رَجُعُ هَذَانِ التَّلَمِيذَيْنِ مِنْ الْمَكْتَبَةِ

١) ذَهْبُ هُولَاءِ الْمُؤْمِنُونَ إِلَى الْمَسْجِدِ.

٣) جَلِسُ هَذَا الْمَعْلُومُ عَلَى الْكَرْسِيِّ.

٥٩. مَا هُوَ الْخَطَأُ فِي نُوْعِ الْأَعْرَابِ فِي مَا تَحْتَهُ خَطِّ:

- ١) التَّلَمِيذَيْلَ لَمْ يَرْجِعَا مِنَ الْمَدْرَسَةِ : مَجْزُورٌ بِهِ حَذْفُ التَّوْنِ أَعْرَابُهَا ظَاهِرِيٌّ فَرْعَيٌّ
- ٢) لَنْ يَحْكِيَ قَصَّهُ: مَنْصُوبٌ بِفَتْحَةِ الْأَعْرَابِهَا ظَاهِرِيٌّ أَصْلِيٌّ
- ٣) الرَّجُلُ لَمْ يَسِقِ الشَّجَرَةَ : مَجْزُورٌ بِهِ حَذْفُ حَرْفِ الْعَهْدِ أَعْرَابُهَا ظَاهِرِيٌّ فَرْعَيٌّ
- ٤) شَاهَدَتْ مَعَادِنَ الْذَّهَبِ : مَنْصُوبٌ بِفَتْحَهِ - أَعْرَابُهَا ظَاهِرِيٌّ فَرْعَيٌّ

١) التَّلَمِيذَيْلَ لَمْ يَرْجِعَا مِنَ الْمَدْرَسَةِ : مَجْزُورٌ بِهِ حَذْفُ التَّوْنِ أَعْرَابُهَا ظَاهِرِيٌّ فَرْعَيٌّ

٢) لَنْ يَحْكِيَ قَصَّهُ: مَنْصُوبٌ بِفَتْحَةِ الْأَعْرَابِهَا ظَاهِرِيٌّ أَصْلِيٌّ

٣) الرَّجُلُ لَمْ يَسِقِ الشَّجَرَةَ : مَجْزُورٌ بِهِ حَذْفُ حَرْفِ الْعَهْدِ أَعْرَابُهَا ظَاهِرِيٌّ فَرْعَيٌّ

٤) شَاهَدَتْ مَعَادِنَ الْذَّهَبِ : مَنْصُوبٌ بِفَتْحَهِ - أَعْرَابُهَا ظَاهِرِيٌّ فَرْعَيٌّ

٦. مَا هِيَ عَلَامَتُ الْأَعْرَابِ فِي الْكَلِمَاتِ الَّتِي تَحْتَهَا خَطِّ بِالْتَّرْتِيبِ: الْمُؤْمِنُونَ (يَخْافُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ وَيُسَاعِدُونَ الْمَسَاكِينَ)]

- ٢) الْوَاوُ، التَّوْنُ، الْفَتْحَهُ
- ٤) وَنُونُ، وَأَوْ، يَنْ

١) وَأَوْ، وَأَوْيَنْ

٣) نُونُ، وَأَوْ، يَنْ

١. التَّحْلِل: فَسَادٌ وَبَيْنَدٌ وَبَارِيٌّ.

٢. الْذَّهَبُ: طَلا.

پاسخ نامه آزمون معرب و مبني و انواع اعراب

در بقیه گزینه‌ها کلمات [ناجیین، ذی و فعل لاتعلان (مرفوع بanon)] دارای اعراب فرعی هستند.

(۴). ۵۱

(ی) تشیددار هم‌چنین (ی) که انتهای اسم مبني باشد آماند گزینه‌ی (۲) اين سؤال اعراب تقديری نمي‌سازند. بنابراین: کلمات (قوی و الدي در گزینه‌های (۱) و (۳) اعراب ظاهري اصلی دارند و (والسا + ی) در گزینه‌ی (۲)، اعراب ظاهري فرعی دارد.

(۴). ۵۲

(۴). ۵۳

■ بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه‌ی ۱: کلمه‌ی **يُغَيِّبُوا** (منصوب با حذف نون)

گزینه‌ی ۲: کلمه‌العبارات (منصوب با كسره)

گزینه‌ی ۳: کلمه العالمين (منصوب با ي) دارای اعراب فرعی هستند.

معيار حرکت آخرین حرف اصلی است، **حَافِظُوا** (مبني بر ضم) و **يَنْصُرُ** (مبني بر سكون) می‌باشند.

(۴). ۵۴

(يهدي) در گزینه‌ی ۲ منصوب بافتحه و دارای اعراب ظاهري اصلی است.

(۴). ۵۵

(۴). ۵۶

■ بررسی سایر گزینه‌ها:

گزینه‌های ۱ و ۲: اصل‌مبني نيستد.

گزینه‌ی ۴: مبني برفتحه می‌باشد.

مندادی علم و اسم لای نفی جنس مبني‌اند و دارای اعراب محلی هستند.

(۴). ۵۷

در گزینه‌ی (۴) کلمه‌ی فاعل است و جون مبني می‌باشد اعراب ظاهري فرعی دارد نه محلی اما در بقیه گزینه‌ها، کلمات (هولاء، اولئك و هذا) به ترتیب

صفت (اگر مشتق باشد).
يادآوري: اولین کلمه بعد از اسم‌های اشاره اگر دارای (ال) باشد یا:
 عطف بیان (اگر جامد باشد).

(۴). ۵۸

(معدن) با وجود غیرمنصرف بودن چون منصوب واقع شده است (نقش مفعول به دارد) اعراب ظاهري اصلی دارد نه فرعی. غیرمنصرفها فقط در حالت جر (انهم تحت شرائطی) اعراب فرعی دارند.

(۴). ۵۹

(ون) در اسم‌های مبني یا جمع مذكر سالم جزء علامت اعراب نمي‌باشد. يعني در کلماتي مانند (مؤمنون، مسلمون) باید بگوییم مرفوع با (واو) اند نه (ون) یا در کلماتي مانند (مؤمنین، تلميذین...) باید بگوییم منصوب یا مجرور با (ی) هستند نه (بن). (المساكين) جمع مكسر و اعراب ظاهري اصلی، بافتحه دارد.

(۴). ۶۰